

СИСТЕМА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ГЕНЕЗИС І СТРУКТУРА

В. ФЕДОРЕНКО

*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного центру
судової експертизи
з питань інтелектуальної власності
Міністерства юстиції України,
заслужений юрист України*

Знання й уявлення про систему та структуру конституційного права, її зв'язок із системою конституційного законодавства та конституційно-правової науки й освіти сформувалися історично, у процесі еволюції правової системи і дослідження її юридичних властивостей ученими та юристами-практиками від часів Античності до сьогодення. Відповідні знання були застосовані правознавцями у ХХ ст. для пізнання галузевих систем права, зокрема й системи конституційного права.

У ХХІ ст. знання про систему конституційного права України вийшли за межі її внутрішньої побудови із галузевих інститутів і норм права. Змінилася й кількість знань. На сьогодні вона розуміється насамперед як багатоаспектна та складноінтегрована система, представлена не лише сукупністю норм та інститутів конституційного права, а й іншими рівнями інтеграції нормативного матеріалу — як природне та позитивне, загальне та особливе частини, матеріальне і процесуальне, національне та міжнародне право тощо. Знання про сутність, зміст, генезис, структуру і правові властивості складників системи конституційного права України забезпечують системність конституційної правотворчої та правозастосовної практики, зумовлюють

магістральні напрями розвитку конституційно-правової науки й освіти.

Теоретико-методологічні положення про систему та структуру права є традиційним напрямом досліджень у загальній теорії права. У ХХІ ст. предметом наукових досліджень українських правознавців стають проблеми ідентифікації галузевих систем права — конституційного, адміністративного, фінансового, трудового, кримінального, цивільного, господарського.

У науці конституційного права відповідні наукові дослідження проводилися Ю. Барабашом, П. Євграфовим, В. Мелашенком, О. Скрипнюком, В. Погорілком, В. Шаповалом, О. Ющиком та ін. Зокрема, теоретико-методологічні основи багатоаспектної системи конституційного права були комплексно обґрунтовані в монографії «Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти» [1] та модернізувалися в інших публікаціях [2; 3].

Свого часу давньогрецькі філософи і римські юристи висловлювалися на користь поділу права на галузі, ґрунтуючись на властивостях самого права (Аристотель) або суспільних інтересів (Ульпіан). У Стародавньому Римі Ульпіан висловлював думку щодо поділу права на приватне (*jus privatum*) та публічне (*jus publicum*) з огляду

на інтереси суб'єктів, покладені в основу цих правовідносин [3, 36–37].

У середньовічній Європі поділ права на приватне і публічне, обґрунтований Ульпіаном, майже не використовувався. Натомість актуальності набув поділ права на світське та церковне (канонічне). Водночас середньовічна юридична наука і практика збагатили розуміння системи права, передусім розмежувавши її на церковне (канонічне) і світське (державне, у значенні «державницьке») право. При цьому канонічне право отримало свою систематизацію у період із 1050 по 1200 роки і корелювалося з римським правом. Хоча отождолення «*Corpus Juris Canonici*» та «*Corpus Juris Civilis*» є неможливим із багатьох причин. До того ж тривалий час канонічне та світське право не мали чітко окресленої юрисдикції, що призводило до їх змішування та взаємодублювання.

Середньовічне право вирізнялося своєю багатоаспектністю і становим характером. Так, на думку відомого філософа права Г. Бермана, у середньовічній Західній Європі існували «суб'єктивні галузі права» — дворянське (ленне) право, міське право, кріпосне право, право релігійних общин тощо, які, в свою чергу, склалися з підгалузей та інститутів приватного і публічного характеру, а також «об'єктивні галузі права» — земельно-правове, господарсько-правове та ін. [4, 236].

Цікавою є й думка щодо генезису системи права на межі Середньовіччя та Реформації, висловлена ректором Університету Св. Володимира, професором М. Ренненкампом: «Мрійники середньовічного вчення про всесвітнє християнське царство з його двома главами — світським і духовним — викликають поділ всієї галузі права на дві рівнозначні частини: *jus divinum, pontificum, canonicum* та *jus humanum, caesareum*. Реформація зруйнувала думку про єдність віри і спільну державу, і започатковує незалежні держа-

ви <...> і все це зумовило нову галузь — право міждержавне» [5, 407]. Таким чином, у період Реформації міжнародне право розмежується із внутрішньодержавним (національним) правом.

Ще одним результатом диференціації та систематизації права, а також використання цих знань у тогочасній правотворчості, став бурхливий розвиток філософської науки, яка досліджувала й явища правової дійсності, за підтримки останньої державою. Зокрема, Ф. Бекон обґрунтовує висновок про те, що контроль над знаннями є інструментом державної влади. Це, на думку С. Шейпіна, сприяло заснуванню в XVII ст. Лондонського королівського товариства (1660 р.), Королівської академії в Парижі (1666 р.) та низки європейських університетів [6, 474–475].

В епоху Відродження (XVII–XVIII ст.) провідні європейські правники-мислителі (Т. Гобс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є, А. Дайсі та ін.) надавали значення вже таким складовим системи права, як природне і позитивне право. Це було пов'язано з реалізацією прогресивних правових ідей, заснованих на ідеалах природного права, які стали основою європейського класичного конституціоналізму.

За радянської доби система права загалом та державного (конституційного) права зокрема стала визначатись як сукупність норм державного права, об'єднаних у державно-правові інститути в певній послідовності. Зокрема, І. Трайнін визначав державне право як «сукупність юридичних правил (норм), що виражають і закріплюють суспільний і державний устрій СРСР, форми, функції і принципи діяльності радянської держави, що виходять із суверенних прав трудящих, основні права і обов'язки громадян СРСР» [7, 36].

Після проголошення незалежності України почала формуватись якісно нова система національного права. Відмова від лінійної, одновимірної системи публічного права сприяла пошуку

нових підходів до її пізнання. Українські правознавці утвердилися в думці про багатомірність системи національного права, виокремлюючи такі його підсистеми (зрізи, рівні), як природне та позитивне, матеріальне і процесуальне, національне і міжнародне право, загальну та особливу частини конституційного права тощо, які, у свою чергу, складаються з інститутів і норм цієї галузі права. Кожен зріз системи конституційного права сформувався історично і має свої юридичні властивості [1, 76–78].

Основними юридичними ознаками у визначенні сутності та змісту категорії «система конституційного права України» є такі принципові положення: 1) система конституційного права України — історично сформоване й усталене, переважно під впливом об'єктивних чинників політичного, соціально-економічного, культурного, інформаційного характеру, явище правового буття, пов'язане зі становленням конституціоналізму, Конституції України і розвитком суспільних відносин, які є предметом конституційно-правового регулювання; 2) система конституційного права України є визначальною складовою національної правової системи, оскільки вона здійснює інтегративний вплив на інші елементи національної правової системи — правову ідеологію, систему права України загалом, систему національного законодавства, систему правотворчої та правозастосовної діяльності, систему правової науки й освіти тощо; 3) для системи конституційного права України властиве гармонійне поєднання динамічних і статичних (усталених) характеристик — перебуваючи у процесі постійного розвитку й удосконалення, ця система зберігає свою усталеність і завершеність на кожному етапі свого розвитку; 4) системі конституційного права України притаманна внутрішня ідеологічно-правова (доктринальна), генетико-правова, предметно-функціональна та

структурна єдність. По суті, ця система є сукупністю постійних взаємоузгоджених юридичних зв'язків між її основними складовими; 5) для системи конституційного права України властива не лише внутрішня єдність, а й диференціація її складових зрізів (рівнів) й елементів, що логічно виражається у складній і різноплановій (багатоаспектній) структурі цієї галузі права; 6) основні структурні зрізи (рівні) й елементи конституційного права — природне і позитивне, загальна й особлива частини, матеріальне і процесуальне, національне та міжнародне конституційне право, які, в свою чергу, складаються з інститутів і норм конституційного права, — перебувають між собою у чітко впорядкованих і поетапно сформованих комплексних правових зв'язках. Послідовність визначення зазначених зрізів багатоаспектної системи конституційного права України є кваліфікуючою, оскільки вказує на поетапність їх історичного формування; 7) система конституційного права України тісно взаємопов'язана діалектично з іншими системними явищами та категоріями конституційного права — системою конституційних правовідносин, системою джерел конституційного права та її стрижневою складовою — системою конституційного законодавства, системою Конституції України, системою суб'єктів конституційної правотворчої та правозастосовної конституційної діяльності, системою конституційно-правової науки й освіти [2, 47–48]. Взаємодія цих конституційно-правових систем містить великий потенціал для розвитку вітчизняного конституціоналізму та національного державотворення і правотворення.

Наведені юридичні ознаки багатоаспектної системи конституційного права України дають змогу не лише визначити її поняття, а й пізнати як складну юридичну категорію. Отже, система конституційного права України (з грец. *συστημα* — поєднання, утворення) — це

історично сформована та обумовлена об'єктивними чинниками суспільного розвитку система таких послідовних рівнів (зрізів) конституційного права, як природне та позитивне, загальна та особлива частини, матеріальне і процесуальне, національне та міжнародне право, котрі, у свою чергу, складаються з інститутів і норм конституційного права та регулюють суспільні відносини, що є предметом конституційного права України і системоутворюючою складовою національної правової системи [2, 44–45].

Система конституційного права України як правова категорія має здебільшого об'єктивний характер, але визнання об'єктивності системи конституційного права не означає її фатального характеру, оскільки на формування і розвиток цієї системи впливають і суб'єктивні чинники — політична воля і законні інтереси суб'єктів конституційного правотворення, особливості перебігу конституційних процесів у державі, модернізація політико-правової системи держави тощо. Категорія «система конституційного права» тісно пов'язана з категорією з внутрішньою побудовою цієї галузі права, тобто зі структурою галузі конституційного права. Структура конституційного права — це внутрішня побудова конституційного права, закон зв'язку утворюючих його елементів — норм, інститутів та інших рівнів (зрізів) конституційного права [2, 45]. Внутрішня побудова системи конституційного права України має визначену послідовність формування своїх рівнів (зрізів). Така послідовність визначається історичною традицією послідовної структуризації права загалом: від його поділу на приватне та публічне до сучасних складних різномірних систем права.

Так, наприклад, система конституційного права України і нині містить у своєму складі окремі елементи публічного і приватного права. Розглядаючи систему конституційного права

в зрізі поділу на приватне і публічне, слід констатувати, що більшість норм конституційного права може бути віднесено до публічного права, але в структурі конституційного права містяться і норми приватного характеру. Насамперед це норми, що регламентують конституційні основи приватної власності, які визначають і гарантують право особи на згаданий вид власності та свободу підприємницької діяльності.

Синхронним щодо зародження у світі конституційного права став і його поділ на природне та позитивне право. Так, природне конституційне право України є системою доктринальних ідей і принципів, утілених в інститутах конституційного права, норми яких регулюють конституційний принцип народного суверенітету та порядок його реалізації, конституційні основи суспільного ладу та загальні принципи розвитку громадянського суспільства і його інститутів, основоположні конституційні права та свободи людини, зокрема ті з них, що не можуть бути обмежені на підставах, визначених у ст. 64 Основного Закону, а також конституційні засади організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні.

Позитивне ж конституційне право України втілюється у доктринальних ідеях і методах, відтворених в інститутах та нормах конституційного права, які унормовують принцип державного суверенітету і легітимні форми його здійснення, конституційні основи державного ладу та принципи його охорони, порядок організації та діяльності органів державної влади, а також правову охорону Конституції України та вимоги щодо конституційної правотворчості загалом.

У системі сучасного конституційного права України також можна умовно виокремити загальну та особливу частини. Вони є підсистемами не лише конституційно-правової науки й освіти, а й однойменної галузі права, про що свідчить їх нормативне наповнення.

Загальна частина, як і особлива частина конституційного права, об'єднує у своєму складі норми й інститути, які регулюють визначені конституційні правовідносини.

На нашу думку, загальна частина конституційного права України — це структурний елемент багатоаспектної системи конституційного права України, який об'єднує у собі норми й інститути конституційного права (теорію та історію українського конституціоналізму, теорію Конституції України, системи конституційного права, джерела конституційного права, функції конституційного права, конституційно-правові відносини, конституційно-правову відповідальність тощо), які забезпечують ефективне функціонування відповідної галузі права та її доктринальний (теоретико-методологічний) і генетичний зв'язок з історичними та сучасними ідеями й ідеалами українського та європейського конституціоналізму.

До прикладу, інститут конституційно-правової відповідальності, унормований у Конституції та законах України, є системою інститутів і норм конституційного права, що визначають підстави, склад конституційного делікту, організаційно-правові форми реалізації цього самостійного виду юридичної відповідальності, а також конституційні санкції [8, 57–85]. Цей інститут є функціональним, а не предметним, оскільки його норми поширюються на всі, а не на окремі види конституційних правовідносин.

Натомість особлива частина конституційного права України об'єднує у своєму складі насамперед інститути матеріального та процесуального конституційного права, які регулюють структуровані суспільні відносини в межах предмета конституційного права. Їх система представлена інститутами основ конституційного ладу України, конституційно-правового статусу людини і громадянина, конституційних засад безпосередньої демокра-

тії, парламентаризму, глави держави (президентури), виконавчої влади, судової влади, прокуратури, територіального устрою України, місцевого самоврядування, конституційної юстиції та правової охорони Конституції України.

У складі особливої частини конституційного права України існують і процесуальні інститути — виборчого та референдного процесу, парламентського процесу, конституційного судочинства та муніципального процесу. Ці основні інститути конституційного права містять у своєму складі субінститути, а також можуть об'єднуватися в генеральні інститути (підгалузі) конституційного права.

Важливим структурним рівнем багатоаспектної системи конституційного права України є матеріальне конституційне право та процесуальне конституційне право. Якщо матеріальне конституційне право України на сьогодні становить питомий нормативний вміст системи конституційного права України і є не лише основним, а часто і єдиним предметом досліджень конституційно-правової науки, то процесуальне конституційне право та його теоретико-методологічні основи лише формуються. При цьому утвердження процесуального конституційного права в Україні має великий потенціал щодо вдосконалення механізму конституційно-правового регулювання та упередження й урегулювання конституційних конфліктів.

Процесуальне конституційне право — це структурний елемент, який у взаємодії з матеріальним конституційним правом утворює важливий рівень (зріз) багатоаспектної системи конституційного права України й об'єднує у своєму складі процесуальні норми й інститути конституційного права (інститути гуманітарного процесу, виборчого і референдного процесу, парламентського, муніципального процесу та конституційної юстиції), на основі

яких між суб'єктами конституційного процесу виникають, змінюються та припиняються правовідносини, що передбачають виникнення конституційних спорів і їх обов'язкове судове та позасудове вирішення.

Система конституційного права України також може поділятися на національне та наднаціональне (міжнародне) конституційне право, за умови формування останнього. Надії на формування наднаціонального конституційного права, насамперед на рівні Європейського Союзу (далі – ЄС), дає Лісабонська угода (набула чинності 1 січня 2010 р.), яка поклала початок кодифікації публічного права ЄС і створенню галузевих кодифікованих актів ЄС, наприклад, Візового кодексу 2010 р. Водночас посилення міграції до ЄС із держав Північної Африки, Сирії та Афганістану, а також терористичні акти в 2015–2017 рр. відсунули ідеї міжнародного комунітарного права на другий план.

Наведений перелік рівнів (елементів) системи конституційного права не є вичерпним. З часом можуть бути виявлені й інші рівні (зрізи) цієї системи – колізійне і типове конституційне право. Зберігає свою актуальність і поширена у теорії права система: «право» – «не право».

Наведені вище рівні є інтегральними складниками системи конституційного права, які об'єднують у своєму складі, на основі спорідненості за предметом і методом регулювання, норми й інститути конституційного права. Останні є основними складниками системи конституційного права України.

Як відомо, поняття «норма» (з лат. *norma* – правило, взірць, керівне начало, зразок, міра) походить від давньогрецького й означає «високий масштаб», «правило» тощо. Воно вперше почало застосовуватися у будівельній справі як закон «правильного косинця» і стало тотожним слову «зразок». Розтлумачене у подібний спосіб понят-

тя «*norma*» поширилося також і на сферу духовно-практичної діяльності людини, зокрема морально-етичних відносин. Так, Цицерон першим у філософії застосував термін «*norma*» поряд із поняттям «*regula*», витлумачивши «закон» за допомогою метафорики, запозиченої з будівельної справи, тобто як «масштаб права або безправ'я» [3, 55–56].

Надалі представники різних наукових шкіл почали активно досліджувати норми права, їх сутність і зміст, основні види і структуру. Так, науковці історичної школи права вбачали, що норма права втілює народну свідомість, народний дух і волю кожної нації (Г. Гуго, Г. Пухта, К. Савінї та ін.); представники нормативістської школи вбачали в нормі права першовитоки і першопричину всіх правовідносин і правових явищ у суспільстві загалом (Г. Кельзен та ін.); позитивістська правова доктрина вважала норму права формалізованим вираженням волі держави (І. Ільїн, Ф. Кокошкін, М. Коркунов, С. Муромцев, Ф. Тарнавський, Г. Шершеневич та ін.) тощо. З часом відповідні поліфонічні дискусії були перенесені в галузеву юридичну науку, включаючи і науку конституційного права.

На нашу думку, норма конституційного права – це формально визначене, встановлене чи санкціоноване Українським народом, Українською державою, територіальними громадами правило поведінки або діяльності, що регулює суспільні відносини, які є предметом конституційного права, і забезпечується системою конституційних гарантій [2, 62]. Норми конституційного права є багатоманітними і диференціюються за багатьма критеріями – за сутністю (походженням), предметом правового регулювання, суб'єктами нормотворення тощо.

У свою чергу, норми конституційного права України мають свою власну структуру (з лат. *structura* – побудова,

розміщення, від *struo* — будую, зводжу) — внутрішню побудову, зміст якої визначає характер юридичних взаємозв'язків її основних елементів: гіпотези, диспозиції та санкції у трьох модифікаціях: «гіпотеза — диспозиція — санкція», «гіпотеза — диспозиція», «диспозиція», а також сутність і зміст зазначених структурних елементів і їх груп.

У свою чергу, норми конституційного права об'єднуються в інститути (з лат. *institutum* — настанова, установа). Це головна складова системи конституційного права України, яка втілює в собі волю та легітимні інтереси Українського народу, Української держави і територіальних громад через упорядкування та систематизацію у своєму складі доктринально, предметно та функціонально взаємопов'язаних норм конституційного й інших галузей права, спрямованих на утвердження, зміну та припинення окремих видів і груп суспільних взаємин, віднесених до предмета конституційного права [2, 53].

Серед основних інститутів конституційного права України можна виокремити інститути основ конституційного ладу України, конституційно-правового статусу людини і громадянина, конституційних засад безпосередньої демократії, конституційних основ формування та діяльності органів державної влади, конституційних засад місцевого самоврядування і територіальної організації публічної влади, правового захисту Конституції України. При цьому деякі інститути мають складнодиференційовану структуру та об'єднують у своєму складі значну кількість нормативного матеріалу, що дає змогу правознавцям виокремлювати їх у підгалузі конституційного права України (виборче право України, муніципальне право України тощо). Утім, наявність чи відсутність таких підгалузей права зберігає дискусійний характер.

Багатоаспектна система конституційного права України взаємодіє з багатьма іншими системними явищами і процесами конституційного права — із системою конституційних правовідносин, системою Конституції України і системою конституційного законодавства загалом, системою конституційно-правової науки й освіти тощо [9, 5–26]. Хоча між згаданими системами є й суттєві відмінності.

До прикладу, система конституційного права не збігається із системою Конституції України, а тим паче не може ототожнюватися з нею. Вона значно ширше системи Конституції, оскільки: 1) система конституційного права об'єднує в єдине ціле сукупність усіх норм конституційного права, що виражені не лише в Конституції, а й у системі чинного конституційного законодавства; 2) у системі конституційного права застосовано більш високий рівень об'єднання норм за предметним принципом в інститути конституційного права, які не виділяються у системі Конституції; 3) системі елементів конституційного права властиві більш глибокі генетичні та функціональні зв'язки, ніж системі елементів Конституції; 4) система конституційного права є більш гнучкою та динамічною, ніж система Конституції. Вона рефлекторно реагує на суспільно-економічні зміни незалежно від волі законодавця, тоді як зміна системи Конституції передбачає складну і тривалу за часом юридичну процедуру, що доводять спроби здійснення конституційної реформи в Україні; 5) нормам права, об'єднаним у систему конституційного права, притаманний високий рівень абстрагованості, тоді як нормативний матеріал Конституції здебільшого має характер конкретних правових приписів [2, 48–49].

Водночас Конституція України має значний вплив на формування системи національного конституційного права. Так, удосконалення окремих інститутів

конституційного права вимагає внесення змін до Основного Закону, тобто проведення повноцінної конституційної реформи. Це підтверджують і конституційні реформи судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України, прокуратури та інші реформи 2016–2017 рр. в Україні.

У розгорнутій експозиції багатоаспектна система конституційного права України отримує своє втілення у системі конституційного законодавства, яка представлена не лише Конституцією, а й законами України, іншими актами чинного законодавства. При цьому, відповідно до змісту ст. 92 Основного Закону, найбільш важливі суспільні відносини, які є предметом конституційно-правового регулювання, регулюються та встановлюються безпосередньо законами України.

Однак численні дослідження системи конституційного законодавства та спроби унормувати галузі чинного законодавства наказом Міністерства

юстиції України від 2 червня 2004 р. № 43/5 «Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України» [10] не внесли ясність щодо питання про співвідношення системи конституційного права та конституційного законодавства.

Багатоаспектна система конституційного права України, на нашу думку, формує теоретико-методологічну правову матрицю, своєрідну кластерну систему, яка є методологічним дороговказом для конституційної правотворчої та правозастосовної діяльності, а також, відповідно, для конституційно-правової науки й освіти. У зв'язку з цим, подальші пізнання сутності, законів генезису та функціонування системи конституційного права України попередять прогалини у конституційному законодавстві та конституційні конфлікти між учасниками відповідних правовідносин, унеможливають хибні та безперспективні шляхи розвитку конституційно-правової науки й освіти в Україні.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : моногр. — К., 2009. — 580 с.
2. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. — К., 2016. — 616 с.
3. Федоренко В. Л. Теоретико-методологічні основи системи та структури конституційного права // Правова доктрина України : у 5 т. — Х., 2013. — Т. 2: Публічно-правова доктрина України / за заг. ред. Ю. П. Битяка. — С. 36–66.
4. Берман Дж. Г. Западная традиция права: эпоха формирования / пер. с англ. — 2-е изд. — М., 1998. — 624 с.
5. Ренненкамф Н. К. Юридическая энциклопедия права // Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. / уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. — К., 2011. — Кн. 1. — С. 315–442.
6. Шейпин С. Научная революция // Деар П., Шейпин С. Научная революция как событие / пер. с англ. А. Маркова. — М., 2015. — 756 с.
7. Трайнин И. О содержании и системе государственного права // Советское государство. — 1939. — № 3. — С. 36–45.
8. Скрипнюк О. В., Федоренко В. Л. Конституційно-правова відповідальність // Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення : моногр. / кол. авторів. ; відп. ред. Ю. В. Баулін. — Донецьк, 2013. — С. 57–85.
9. Федоренко В. Л. Конституційні правовідносини, система конституційного права та система конституційного законодавства України: діалектика взаємозв'язків // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2008. — № 9. — С. 5–26.
10. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України : наказ Міністерства юстиції України від 2 червня 2004 р. № 43/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04.

REFERENCES

1. Fedorenko V. L. Systema konstytutsiinoho prava Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty [System of constitutional right of Ukraine: theoretical and methodological aspects], Kyiv, 2009, 580 p.
2. Fedorenko V. L. Konstytutsiine pravo Ukrainy [The Constitutional law of Ukraine], Kyiv, 2016, 616 p.

3. Fedorenko V. L. Teoretyko-metodolohichni osnovy systemy ta struktury konstytutsiinoho prava [Theoretical bases of system and structure of constitutional law], *Pravova doktryna Ukrainy*, Kharkiv, 2013, vol. 2, pp. 36–66.
4. Berman Dzh. G. Zapadnaya traditsiya prava: epokha formirovaniya [The western tradition of law: formation era], Moscow, 1998, 624 p.
5. Rennekampf N. K. Yuridicheskaya entsiklopediya prava [The legal encyclopedia of law], *Filosofiya ta entsiklopediya prava v Universiteti Svyatogo Volodimira*, Kyiv, 2011, Book 1, pp. 315–442.
6. Sheypin S. Nauchnaya revolyutsiya [Scientific revolution], *Dear P., Sheypin S. Nauchnaya revolyutsiya kak sobytie*, Moscow, 2015, 756 p.
7. Traynin I. O sodержanii i sisteme gosudarstvennogo prava [About contents and system of state law], *Sovetskoe gosudarstvo*, 1939, no. 3, pp. 36–45.
8. Skrypniuk O. V., Fedorenko V. L. Konstytutsiino-pravova vidpovidalnist [Constitutional and legal responsibility], *Iurydychna vidpovidalnist: problemy vykliuchennia ta zvilnennia*, Donetsk, 2013, pp. 57–85.
9. Fedorenko V. L. Konstytutsiini pravovidnosyny, systema konstytutsiinoho prava ta systema konstytutsiinoho zakonodavstva Ukrainy: dialektyka vzaïmozv'язkiv [Constitutional legal relationship, system of constitutional right and system of the constitutional legislation of Ukraine: dialectics of interrelations], *Biuletën Ministerstva iustytzii Ukrainy*, 2008, no. 9, pp. 5–26.
10. Pro zatverdzhennia Klasyfikatora haluzei zakonodavstva Ukrainy: nakaz Ministerstva iustytzii Ukrainy vid 2 chervnia 2004 r. № 43/5 [About the statement of the Qualifier of branches of the legislation of Ukraine: the order of the Ministry of Justice of Ukraine of June 2, 2004 № 43/5]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04.

Федоренко В. Система конституційного права України: поняття, генезис і структура

Анотація. Стаття присвячена проблемам визначення змісту, сутнісних ознак і внутрішньої побудови системи конституційного права України як провідної галузі національного публічного права. Проаналізовано витoki і генезис системи конституційного права, її сучасний стан і перспективи подальшого розвитку. Розкрито внутрішню побудову багатоаспектної системи конституційного права України, визначено сутність, зміст і функціональне призначення її основних складників (елементів). Досліджено проблему співвідношення системи конституційного права України з системою Конституції України і системою конституційного законодавства загалом.

Ключові слова: система конституційного права, структура конституційного права, система Конституції України, система конституційного законодавства, галузь конституційного законодавства.

Федоренко В. Система конституционного права Украины: понятие, генезис и структура

Аннотация. Статья посвящена проблемам определения содержания, сущностных признаков и внутреннего построения системы конституционного права Украины как ведущей отрасли национального публичного права. Проанализированные истоки и генезис системы конституционного права, ее современное состояние и перспективы дальнейшего развития. Раскрыто внутреннее построение многоаспектной системы конституционного права Украины, определены сущность, содержание и функциональное назначение ее основных составляющих (элементов). Исследуется проблема соотношения системы конституционного права Украины с системой Конституции Украины и системой конституционного законодательства в целом.

Ключевые слова: система конституционного права, структура конституционного права, система Конституции Украины, система конституционного законодательства, отрасль конституционного законодательства.

Fedorenko V. The System of Constitutional Law of Ukraine: the Concept, Genesis and Structure

Annotation. Article is devoted to problems of determination of content, intrinsic signs and internal creation of system of constitutional right of Ukraine as leading branch of national public law. The Sources and genesis of system of constitutional right, its current state and the prospects of further development are analyzed. Internal creation of multidimensional system of constitutional right of Ukraine is opened, the essence, contents and functional purpose of its main components (elements) are defined. The problem of a ratio of system of constitutional right of Ukraine with system of the Constitution of Ukraine and system of the constitutional legislation in general is investigated.

Key words: constitutional law, the structure of constitutional law, the system of Constitution of Ukraine, the system of constitutional law, constitutional law branch.